

Александра С. Младеновић  
Универзитет у Новом Саду  
Филозофски факултет  
Докторске студије методике наставе  
друштвено-хуманистичких предмета  
mladenovica1402@gmail.com  
<https://orcid.org/0009-0000-9812-6485>

Оригинални научни рад  
УДК: 821.163.41.09 Андрић  
УДК: 371.3::82  
DOI: 10.19090/MV.2025.16.1.95-114

## МОГУЋНОСТИ МЕТОДИЧКОГ ПРИСТУПА ПРИПОВЕЦИ *КЊИГА* ИВЕ АНДРИЋА У НАСТАВИ КЊИЖЕВНОСТИ

**АПСТРАКТ:** У раду се анализирају могућности методичког приступа приповеци *Књига* Иве Андрића у настави књижевности. Имајући у виду да се наведена приповетка у настави књижевности интерпретира у оквиру збирке приповедака *Деца*, истраживање је првобитно усмерено на дефинисање постулата Андрићеве слике детињства, као и испитивање намене и прилагођености збирке основношколском узрасту. У актуелној настави књижевности, приповетка *Књига* мења свој досадашњи статус, те долази до појаве низа нових изазова при њеној интерпретацији, а који највећим делом произлазе из дисхармоније садашњег тренутка и историјске позиције приповедача, што доводи до отежане идентификације ученика са књижевним делом. У раду се испитују три проблемска места: разумевање некадашње позиције књиге у свету детета, сагледавање односа деце и одраслих, као и локализација и корелације приповетке *Књига* у контексту целокупне наставе књижевности. Циљ рада је да покаже на који начин употреба доступне архивске грађе, биографских фрагмената из живота аутора, као и квалитетних дигиталних ресурса, одговара потребама савремене наставе књижевности, односно унапређивању методичког приступа приповеци *Књига* као једног од важних сегмената ауторовог стваралаштва.

*Кључне речи:* *Књига*, *Деца*, Иво Андрић, методички приступ, настава књижевности.

## THE POSSIBILITIES OF A TEACHING APPROACH TO THE SHORT STORY *THE BOOK* BY IVO ANDRIĆ IN THE TEACHING OF LITERATURE

**ABSTRACT:** The paper analyzes the possibilities of a teaching approach to the short story *The Book* by Ivo Andrić in teaching literature. Considering that the aforementioned short story is interpreted in literature classes within the short story collection *Children*, the research was initially focused on defining the postulates of Andrić's image of childhood, as well as examining the purpose and suitability of the collection for primary school age. In current literature teaching, when interpreting the short story *The Book*, its status changes, as well as the emergence of a series of new challenges that largely arise from the disharmony of the present moment and the historical position of the narrator, which leads to the difficulty in identifying students with the work. The paper examines three problem areas: understanding the former position of the book in the child's world, examining the relationship between

children and adults, and the localization and correlations of the story *The Book* in the context of the entire teaching of literature. The aim of the paper is to show how the use of available archival materials, biographical fragments from the author's life, as well as high-quality digital resources, meet the needs of contemporary literature teaching, i.e. improving the teaching approach to the short story of *The Book*, which is positioned as an important segment of the author's work.

*Keywords:* *The Book*, *Children*, Ivo Andrić, teaching approach, teaching of literature.

## 1. УВОД

Деца и њихово детињство представљају значајан део литерарног опуса Иве Андрића. Од посебне је важности сагледати начин на који се тематски, мотивски и психолошки концепира и обликује лик деце, али истовремено и како тај мотив аутор уводи већ на нивоу наслова својих дела чинећи га тако номинално истакнутим унутар сопственог стваралаштва. Имајући у виду да се „наслов – у класичним поетикама – поимао као 'монограм садржаја', као нешто што треба да нас тачно обавести о садржају, да омогући читаочевој свести да га схвати без отежаног опажања” (Ломпар 2008: 48), можемо испратити хронолошку употребу збирне именице *деца* у насловима Андрићевих књижевних дела:

- потресни лирски запис о страдању деце у време Првог светског рата млади Андрић 1919. године насловљава са *Деца* (Andrić 1919: 324);
- у издању *Српског књижевног гласника* 1935. године појављује се приповетка *Деца*;
- *Деца* 1963. године постаје наслов девете књиге *Сабраних дела*, које приређују Петар Цацић и Мухарем Первић, представљајући тако заједнички именитељ тринаест приповедака<sup>1</sup> у којима су у центру пажње деца и њихово детињство.

Андрића је тема детињства окупирао већим делом књижевне каријере, а о томе сведочи и чињеница да су приповетке обухваћене збирком *Деца* објављене у размаку од скоро три деценије – почев од међуратног периода па све до 1960. године и то следећом динамиком: 1935. године приповетка *Деца*, приповетка *Мила и Прелац* годину након ње; затим неколико њих непосредно након Другог светског рата, 1946. године: *Књига*, *Змија* и *Писмо из 1920. године*, а остатак све до 1960. године.

---

<sup>1</sup> У питању су приповетке: *Кула*, *У завади са светом*, *Мила и Прелац*, *Деца*, *Прозор*, *Књига*, *На обали*, *Змија*, *Панорама*, *Излет*, *Екскурзија*, *Писмо из 1920. године* и *Аска и вук*. Ово, наравно, нису сва Андрићева дела у којима су ликови деца и чије теме прате њихово детињство.

Деца која се овом збирком приказују су јунаци 20. века, живе под турском или аустријском влашћу, на територији бивше Краљевине Југославије или тек створене Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, те се може запазити приказивање искустава деце сличног социјалног, интелектуалног и емотивног положаја. На тај начин уочавамо да детињство има, осим педагошке и психолошке димензије, и социјалну димензију, која се дефинише кроз појам „социјални конструкт”, те се на тај начин схвата и сам појам *детињства*

„само по себи нека врста социјалног споразума који може, али не мора сасвим, бити заснован на искуственим, а у модерном добу и научним чињеницама о првим годинама људског живота, тако да је сам појам, ипак само „интерпретација” неких чињеница, и у крајњој инстанци – ’социјална фикција’” (Љуштановић 2012: 876).

Андрића посебно интересује слика детињства и у модерном грађанском друштву; она која дестабилизује и руши Змајеву идиличну слику детињства, а оцртава портрет дејчјих траума. Приповетка *Деца*, као прва у низу, поставља постулате Андрићеве слике детињства, а сличан поступак Андрић ће користити и у каснијим приповеткама:

„Мали људи које ми зовемо „деца” имају своје велике болове и дуге патње, које после као мудри и одрасли људи заборављају. Управо, губе их из вида. А кад бисмо могли да се спустимо натраг у детињство, као у клупу основне школе из које смо давно изишли, ми бисмо их опет угледали. Тамо доле, под тим углом, ти болови и патње живе и даље, постоје као свака стварност.” (Andrić 1963: 54–55).

Детињство тако постаје период који обележава и одређује животни пут сваког појединца. У наведеном исказу присутан је „одрастао” приповедач који ретроспективно гледа у детињство, доносећи тако извесну временску дистанцу, емотивно је инволвиран и истанчано психоаналитички опсервира лик детета у рањивим годинама одрастања и то са посебном пажњом на дететов унутрашњи осећај. Он говори у првом лицу, реалистички, обликом сказа и обраћа се неком неодређеном „ми”. Тај други мора бити једнако одрастао читалац, зрео, онај који у томе проналази део себе, део свог властитог животног искуства, а „може се у извесном смислу тврдити да Андрић све време варира, и у различитим облицима презентује, своје властито искуство” (Љуштановић 2012: 882).<sup>2</sup> Елементи властитог искуства у приповеткама

<sup>2</sup> Сећања на властито детињство у *Стазама, Лицима, Пределима* (Андрић 1996) кореспондирају са мотивима и осећањем света у приповеткама о деци и њиховом детињству.

одјекују у облику давних успомена и сећања, од којих се одрастао човек никада не опрашта.

У поменутим приповеткама уочава се и приказ једног централног догађаја као својеврсне прекретнице у животу детета.

„Реч је о оним ситним, невидљивим а судбоносним догађајима који често ломе душе тих малих људи, које ми зовемо децом, а преко којих су наши старији, заузети својим бригама, тако олако прелазили или их уопште нису примећивали” (Andrić 1963: 74).

Управо успешним преласком тог болног и непријатног догађаја, односно целокупног отржењујућег искуства, иницијације<sup>3</sup>, дете стиже до света одраслих, али истовремено и руши савршену, безбрижну слику детињства.<sup>4</sup>

Уколико размишљамо о томе коме је ова збирка приповедака намењена, можемо констатовати да је могућност разумевања приказаних критичних животних момената, озбиљности и последица које ти догађаји остављају и на већ одрасле људе, те, на крају, схватања смрти детињства, недоступна деци у основношколском узрасту. Општепознати цитат који смо навели, а који говори о Андрићевом начину обликовања детињства, представља интервенцију аутора у којој приповедач излази из уобичајеног наративног тока, коментарише и изводи закључке на основу животног искуства, доводи млађе читаоце (ученике) у инфериорну позицију јер – како наводи Токин – „ученици су ти *мали људи* и они још увек седе у клупама несвесни постојања *сваке стварности*” (2012: 344). Дакле, овде се ради о збирци приповедака *о деци*, а не *за децу*. У прилог томе можемо додати и чињеницу да нема назнака да је Иво Андрић своје приповетке наменски стварао за један одређени део публике, што доводи до закључка да су приповетке овде груписане само на основу тематско-мотивских карактеристика које су кореспондентне детињству. Драгутин Огњановић је још 1978. године приметио следеће: „Десет приповедака обухваћених књигом *Деца* више су штиво за одрасле, јер

---

<sup>3</sup> Да се овде ради о присуству митских елемената и лиминалној фази обреда прелаза уочила је Вукићевић на примеру Андрићеве *Травничке хронике*, а касније истраживачи (Опачић, Токин и др.) препознају, прихватају и усвајају ту тезу: „Ту кореспондентност препознајемо у митским бинарним опозицијама свој:туђ [...] у фазама кроз које јунак пролази – он се одваја од 'свога', пролази кроз туђе, и измењен враћа у намењено своје” (Вукићевић 2014: 592).

<sup>4</sup> Тај моменат, Јован Љуштановић назива *капијом*: [...] деца, о којој приповеда Андрић, најчешће имају, на почетку, своје утемељење у општедечјој природи и у општедечјем понашању, али та природа и то понашање воде дете до сугестивног приказа или необичног догађаја који, изненада, постаје капија спознаје и самоспознаје, пут до већег и сложенијег света (Љуштановић 2012: 882).

углавном премашују дејје моћи разумевања дубљих порива и загонетних слутњи, немира и траума које погађају дете” (Огњановић 1978: 165). Збирка је, међутим, деценијама уназад и уз повремене измене, ипак присутна у програмима наставе и учења за основну школу за старије разреде.

Иво Андрић се први пут појављује у читанкама са текстом *Ex ponto* већ 1924. године. Текст налазимо у *Читанци српског или хрватског језика и књижевности за први разред средњих школа* коју је приредио Драгутин Костић. Изабрани одломак је објављен под насловом *За Великог рата: како су се мајке и деца борили с глађу, док су се људи борили међу собом* и представља потресну слику из ратне свакодневице, као и дијалог мајке и детета који снажно утиче на емотивну рецепцију читалаца (Колаковић 2015: 93–94). Први пут се, уз одобрење и дозволу самог писца, 1966. године, као лектира за седми разред, појављују Андрићеве *Приповетке* у избору Бошка Новаковића. Познато је да сам писац није био одушевљен том идејом (Токин 2012: 342).

Одабир књижевних дела која ће се читати у оквиру наставе за ученике основних и средњих школа у Републици Србији условљен је Програмима наставе и учења које дефинише Министарство просвете, науке и технолошког развоја. У актуелним програмима наставе и учења за старије разреде основне школе на територији Републике Србије као обавезна лектира налазе се следећа Андрићева дела:

- у петом разреду *Мостови*;
- у шестом разреду *Аска и вук*;
- у седмом разреду *Јелена, жена које нема*;
- у осмом разреду из збирке приповедака *Деца: Деца, Књига, Панорама*.

Треба такође имати у виду да се приповетке из збирке *Деца* годинама уназад појављују и на завршним испитима за ученике осмог разреда<sup>5</sup>, те тако представљају део обавезног садржаја који је неопходно интерпретирати на одговарајући начин.

---

<sup>5</sup> Приповетке из ове збирке нашле су се на завршном испиту: школске 2015/2016. године *Аска и вук*; 2016/2017. године *Панорама*; 2017/2018. године приповетка *Књига*. На пробном завршном испиту 2016/2017. године појавила се приповетка *Деца* Иве Андрића. Тестови са завршних испита за циклус основног образовања доступни су на сајту seo.edu.rs.

## 2. СТАТУС ПРИПОВЕТКЕ<sup>6</sup> КЊИГА У АКТУЕЛНОЈ НАСТАВИ КЊИЖЕВНОСТИ

### 2.1. Дефинисање проблемских места у настави књижевности

Приповетке из Андрићеве збирке *Деца* дуго су део школске или домаће лектире,<sup>7</sup> а променом времена и контекста читања приповетке су наилазиле на различиту рецепцију ученика. Савремено друштво са собом је донело и промене у начину живота који је установио нови модел образовања и васпитања, променио односе у породици и школи, али и значајно утицао на интересовања ученика. Претходна истраживања која су се бавила збирком приповедака *Деца* у оквиру наставе показала су да при интерпретацији у настави посебну пажњу треба обратити на то да „млади читаоци прихватају само оне приповетке у којима проналазе себе, ситуацију у којој се у потпуности идентификују са јунацима, догађај чије се суштинско значење може ишчитати и без такозваних коментара одраслих” (Токин 2012: 345). Актуелна селекција од три приповетке (*Деца*, *Књига*, *Панорама*) представља покушај приближавања Андрићевог стваралаштва кроз садржаје блиске искуству ученика, који омогућавају проходније читање, али истовремено отварају и нова питања у наставној пракси.

Интерпретација наведених приповедака у савременој настави захтева посебан приступ, јер се у њој препознаје низ изазова који највећим делом произлазе из дисхармоније садашњег тренутка и историјске позиције приповедача, што доводи до отежане идентификације ученика са делом. Највећи број радова који се односе на Андрићеве приповетке о деци и који се баве методичким приступом и могућностима корелације усмерен је на приповетку *Деца*, због актуелне теме вршњачког насиља, могућности идентификације ученика са њом и продубљивања теме у настави корелацијом

---

<sup>6</sup> Андријана Николић се у раду *Андрићевих 5С (страхови, слутње, самоће, снови и смрт)* у новели *Књига* бавила жанровским одређењем приповетке. Према одређеним обележјима жанра, ово дело дефинисала је као новелу. Ми ћемо се, ипак, држати термина приповетке по узору на иницијалну идеју самих уређивача девете књиге *Сабраних дела*.

<sup>7</sup> Ове приповетке већ дуго су присутне у програмима наставе и учења, али је њихова позиција у лектури варијала – од обавезе читања целе збирке, преко одређених обавезујућих избора који су се временом мењали. Актуелном избору претходила је обавеза читања три приповетке: *Деца*, *Књига* и *Кула*, док је у најновијем програму наставе и учења за старије разреде основне школе (2019) приповетка *Кула* замењена приповетком *Панорама*.

кроз радионице грађанског васпитања, часовима одељењског старешине и сл.<sup>8</sup> Оно што се, међутим, до сада најчешће истицало као могући проблем јесте приповетка *Књига*, која је донедавно без икаквих тешкоћа комуницирала са читаоцима, али се у последње време код ученика примећују извесне тешкоће у њеном разумевању.

У оквиру интерпретације приповетке *Књига* у настави књижевности издвајају се три кључна проблемска места: разумевање некадашње позиције књиге у свету детета, сагледавање односа деце и одраслих, као и локализација и корелације приповетке *Књига* у контексту целокупне наставе књижевности.

Поменуте тешкоће најбоље се могу разумети у светлу измењеног културног и медијског контекста, као и промењеног статуса књиге у култури читања. Савремени проток информација драстично је другачији од оног из прошлог века, те тако књига више није главни извор знања, а хиперпродукција је учинила да знање постане лако доступно. Ученици осмог разреда не могу се у потпуности идентификовати са најзначајнијим сегментом приче – проблемом са којим се суочава јунак, инициране посебном позицијом коју књига има у његовом животу. Методика наставе књижевности мора пружити нове приступе који ће, поштујући могућности, интересовања и свакодневицу савремених ученика, водити ка отварању контекста дела и омогућити његово дубље разумевање.

## 2.2. Методичко решење

### 2.2.1. Позиција приповетке *Књига* Ива Андрића

Фабула Андрићеве приповетке *Књига* заснива се на приказу тешког душевног стања јунака, дечака, након што је из школске библиотеке преузео књигу и оштетио је. Другачије схватање књиге нашег доба/некадашњег времена ремети процес идентификације<sup>9</sup> ученика са светом дела. Једна од могућности превазилажења овог проблема може бити употреба доступне архивске грађе и коришћење биографских фрагмената из живота аутора. Да би се на што бољи начин приказао контекст и расветлио однос дечака према

<sup>8</sup> Радуновић Столић, Д. (2023) *Тематизација вршњачког насиља у Андрићевој приповеци Деца и у роману Аги и Ема Игорa Коларова*; Војанић Ћirković, М. (2022) *Стратегије читања приповетке Деца Ива Андрића*; Николић, Н. (2012). *Приповетка Деца Иво Андрић* и др.

<sup>9</sup> „Идентификација подразумева допадање, проналажење карактерне, етичке, радне, социјалне или било које друге основе сродности са светом описаним у књизи” (Опачић 2019: 22).

књизи у приповеци, може се консултовати и Андрићев аутопоетични текст *Како сам улазио у свет књиге и књижевности*<sup>10</sup> и/или оригинални аудио-запис из тонског архива Радио Београда<sup>11</sup> снимљен 1957. године, а који је сада доступан на Јутјуб каналу у продукцији *Радиовизије*. У питању је запис у ком сам аутор прича своју животну причу (изговара фрагменте наведеног текста). Снимак који је сачуван у тонском архиву Радио Београда, а који је касније обликован додавањем врло квалитетне ауторске илустрације, анимације и музике, представља пример савременог мултимедијалног наставног средства. Занимљив спој Андрићевог гласа и визуелних елемената привлачи пажњу ученика и спонтано их „увлачи” у сам ауторов говор. На тај начин их мотивише и усмерава ка разумевању атмосфере и значаја књиге у животу јунака. Тиме се омогућава лакше прихватање текста приповетке *Књига*, чије читање и обрада тек следе. Захваљујући краткој форми, садржајности, али првенствено мотивацијској снази коју поседује, овај снимак се природно уклапа у уводни део часа као ефикасно средство за подстицање интересовања ученика.

Књига је у оба текста представљена као *недостижна ствар* у детињству. На позорници приповетке се појављује дечак Латковић који силно жели да упозна свет књига „и са својим старим сном о неким чистим, лепим књигама у којима на нетакнутим белим страницама пишу крупним и разговетним словима нека горда и радосна открића, дечак је отпочео и трећи разред” (Andrić 1963: 77). Реч је о сазревању и могућем напредовању које са собом доноси могућност коришћења књига из библиотеке. Такав догађај се контрастира са дотадашњим искуством дечака – пред њим се указује свет лепих и нових књига из библиотеке насупрот старим и половним књигама које је до тада користио и према којима је осећао одвратност; али и у том свету који сада упознаје, он осећа и препознаје одређене ограничености: „Овако, сваког уторника једну књигу, па и то само од оних које су за његов разред, које професор одобри, и то још под условом да ни из једног предмета не добије

---

<sup>10</sup> У издању Издавачко-књижарског предузећа *Богунковић* из Новог Сада појављује се књига истоименог наслова, а која се може пронаћи у слободној продаји у књижарама *Лагуна*. Садржај ове књиге састоји се из *Предговора*, приповедака *Књига*, *Деца*, *Прозор*, *Кула*, *Панорама*, *У завади са светом*, *Мост на Жепи*, текста *Како сам улазио у свет књиге и књижевности*, *Речника мање познатих речи*, *Белешке о писцу* и *Поговора*. Књига је намењена ученицима осмог разреда. Приповетке и аутобиографски текст прати оригиналне верзије, а аутор *Предговора* и *Поговора* није наведен (могуће је да је у питању уредник, али то не можемо са сигурношћу тврдити), а о њиховој садржини би се могло дискутовати.

<sup>11</sup> <https://www.youtube.com/watch?v=Y0OBTRv71iA>



лошу оцену” (Andrić 1963: 78–79). Јунаку средњошколцу ово причињава одређену врсту душевне боли, а ученици у стварности садашњег тренутка живе у дигиталном времену и не познају представљена ограничења; она су за њих непозната, далека и несхватљива. Ипак, то не значи да је текст у целисти неприлагођен и застарео, али представљена позиција књиге не кореспондира са досадашњим животним искуством ученика. Уколико би ученици данашњице успели да препознају и схвате да је за дечака књига имала значај приближно једнак њиховој потреби за свим средствима која им у савременом добу омогућавају доступност информација, могли би у потпуности да разумеју позицију у којој се он нашао.

Са аспекта методике наставе књижевности, наставног приступа приповеци, потребно је посветити пажњу њеном позиционирању, односно питању њене локализације<sup>12</sup>. Фактографски елементи из аутопоетичног текста потврђују истинитост ауторовог приказа времена, простора и начина живота, те сви прикази о књизи тог времена указују на то да је то била ретка и скупа ствар, а њена набавка скоро немогућа. Управо се у тој ситуацији рађа и разуме задивљеност младог Андрића излогом локалне књижаре испред које проводи своје слободно време:

„У ноћним дечачким сновима и полусновима он је блештао и кружио у фантастичним преображајима; то и није био више обичан градски излог са књигама, него васиона светлост, део неког сазвежђа коме сам тежио са силном жељом, али са болним сазнањем да му је недостижно.” (Andrić 1954:16)

Следећи аутопоетичне исказе, откривају се и почеци списатељског рада нашег нобеловца. Незавидно лош материјални и социјални положај у ком се као дете налазио условио је маштање о садржају тих недостижних књига, при чему се рађају и прве идејне замисли приповедака и романа. Постаје јасно да су у приповеци *Књига* инкорпорирани фрагменти из текста *Како сам улазио у свет књиге и књижевности*. О неизбрисивим траговима из детињства и сећањима на књигу – која га прате цео живот – и аутор сам проговара:

„Сећање на њих задржало се у оним скровитим пределима моћних а неиспуњених детињских жеља које, и кад човек прегори и привидно заборави, остају и живе целог века, притајене негде дубоко у нама, и јављају се чудно и неочекивано у ноћним сновима или у несвесним поступцима дневног живота.” (Andrić 1954: 16)

<sup>12</sup> „Под локализацијом подразумевамо ситуирање одломка у целини из које је узет, али и ситуирање дела у шири књижевноисторијски контекст коме припада.” (Ilić 1997: 364–365)

Андрићево откривање и маштање о свету књига и књижевности може се разумети и као конструисање својеврсног „портала” у други, неоткривени свет, а управо таква тенденција постоји и у функционисању данашњице – улазница у нови свет сада је омогућена кликом, а светови су претворени у шарене иконице друштвених мрежа.

Јунак ове приповетке књигу посматра као средство које му омогућава непрекидно задовољавање жудње за новим сазнањима. Уколико се на прави начин разуме значај књиге, може се учити и кореспондирање са радозналости данашњих ученика, те се они са тим феноменом могу повезати и у потпуности га разумети – а управо та повезница даље омогућава разумевање прочитаног и идентификацију са јунаком.

### *2.2.2. Начин обликовања односа деце и одраслих у приповеци Књига*

Начин на који је у приповеци приказан свет одраслих који окружује младе јунаке, разликује се од савремених односа одраслих према деци и младима. Разлика је уочљива на више нивоа. Полазећи од основног проблема ове приповетке, она се види већ у односу према библиотекама и библиотекарима, те се то може потврдити кроз портрет страшног библиотекара из приповетке *Књига* чија ће појава обликовати и прва искуства са књигама:

„Пред њим, сасвим пред њим, стајао је отресити риђи професор. Видео му је јаке песнице, снажан врат, кратко шишану црвену косу, опуштене бркове и зелене очи тврда и подругљива погледа, очи човека који зна шта хоће и шта треба да се ради, и који и од других неумољиво тражи да то исто знају о свакој ствари и у сваком тренутку.” (Andrić 1963: 79).

Као што се и у овом издвојеном цитату може приметити, свет одраслих у приповеткама условљен је неприкосновеним ауторитетом старијих, деца са њима комуницирају у ограниченим и кратким тренуцима, те се обликује окружење у ком се код детета јунака рађају негативне емоције – страха, непријатности и нелагодности. Овакво обликовање света одговара митском разумевању света у ком, како наводи Ван Генеп, сваки појединац или група који немају права да припадају делу друштвене заједнице налазе се у стању изолације (Ван Генеп 2005: 31). Тако постављен свет искључује и родитеље, односно представља их као чврсто одвојену заједницу која не може да разуме тескобе детета. Иако увек постоји генерацијска разлика и идеја о неразумевању, овакво оштро разграничавање светова деце и одраслих у савременом добу је ипак неприхватљиво.

У самој приповеци уочава се и градацијско низање немогућности разговора о проблему, те се као недоступне личности појављују: библиотекар, другови, газдарица, професори...<sup>13</sup> Постепено се обликује слика тешког психолошког стања дечака, која кулминира мислима о смрти, промени његовог физичког и душевног стања и падом у учењу – кроз два месеца дечак је добијао недовољне оцене из математике и грчког језика. Ипак, у његовом окружењу постоје одрасле особе које примећују да се са њим нешто дешава, али се не баве узроком или унапред доносе закључке. Један од таквих примера видљив је у коментарима професора: „Шта је с тобом, Латковићу? Ја сам навикао да од тебе добивам другачије одговоре. Прени се, човече!” (Andrić 1963: 87) Овакво питање, које је у ствари прекор, разоткрива и потврђује дечаково размишљање о свету у ком се од њега траже напор и резултати, али у ком изостају подршка, разумевање и сигурност за реализацију тих захтева.

Савремено образовање и васпитање темељи се на сасвим другачијим основама – дете преузима централно место свих модела и приступа, те се ситуација у којој се дечак Латковић нашао сада препознаје као алармантна. Савремени читалац може бити збуњен, шокиран и узнемирен читајући ове фрагменте текста, истовремено схватајући да нико адекватно не реагује на дечакове промене. Стварност садашњег тренутка указује на промене у васпитно-образовном систему у ком промене у понашању и развоју деце постају видљиве и важне, те се у решавању свих проблема укључују родитељи и школа (наставници, одељењски старешина, психолози и педагози и др.). Постаје јасно да деца различито реагују на животне ситуације у односу на одрасле, што захтева већу отвореност културе и друштва. Права детета су данас загарантована, не само педагошким принципима, већ и законском регулативом, што обезбеђује веће шансе да дете буде саслушано, схваћено и подржано у кризним тренуцима. То подразумева и избегавање умањивања дететових проблема – што је, нажалост, и даље чест приступ – као и охрабривање да се сами изборе са изазовима, али уз осећај подршке и поверења. У том светлу, крај приповетке *Књига* може деловати умирујуће и охрабрујуће, јер дечак ипак проналази решење за свој велики проблем. Књигу је залепио, а потом је вратио библиотекар:

„Шта се десило? Десило се највеће чудо: да се ништа није десило. Све је прошло природно и једноставно. Све је срећно и добро решено. Нема више покварене књиге ни страха од одговорности и казне. За цело време свог

<sup>13</sup> Привремено олакшање јунак ће осећати након молитве – обраћања Богу, али би га тескоба поново обузела при самом погледу на оштећену књигу.

мучења, он је сва могућа решења предвиђао и замишљао до ситница, само не ово и овако.” (Andrić 1963: 93–94).

Главни јунак приповетке *Књига* првобитно је скрајнут у социјалном смислу, на основу материјалног стања, а након оштећења драгоцене књиге, он се потпуно одваја од вршњака и игре, проживљавајући сам последице немилот догађаја, у омамљујућем страху. У низу изабраних приповедака из збирке *Деца*, приповетка *Књига* издваја се као прича о *личном* страху<sup>14</sup>. Постаје јасно да је ученицима разумљив и прихватљив осећај дечаковог страха, што доводи до ишчитавања и повезивања са једним слојем приповетке – психолошком карактеризацијом јунака. То постаје место које повезује две, наизглед, потпуно различите историјске епохе, и сведочи о истим дечјим потребама и тескобама у раним и осетљивим годинама.

„Опасност превиђања чињенице да дјетињство није само онтолошка него и историјска категорија, да се оно мијења од епохе до епохе, да се мијењају и његови укуси и афинитети, доводила је не једном до покушаја да се изврши нека врста крсташког похода у прошлост, те да се велики број дијела истисне са читалачке сцене у музејске експонате књижевне историје... Такви захтјеви, и кад су полазили са одређених принципијелних позиција, занемаривали су прозну истину да *велика дјела прошлости начињу универзалне проблеме дјетињства, те као таква, могу наћи комуникацију и са савременим читаоцем*” (Vuković 1996: 62).

Приповетка *Књига* Иве Андрића, по свом тону и проблематици, стоји у непосредном односу са *Децом* и *Панорамом*, јер открива проблеме одрастања, осветљава социјалне интеракције и положај деце-јунака у друштву и приказује међусобне односе деце и одраслих. Истичући дугорочне последице траума из детињства на целокупан човеков развој, у којима савремени читалац може да препозна сопствена искуства и да их разуме, ове приповетке потврђују своју универзалност и ванвременску димензију.

### 2.2.3. Локализација и корелације

Методички модел за интерпретацију приповедака из збирке *Деца* мора бити усмерен ка развијању критичког разумевања текста, подстицању емпатије и ослањању на биографску грађу и савремене дигиталне алате. У таквом оквиру и приповетка *Књига* може бити адекватно приближена ученицима, јер разумевање овог текста захтева кораке који воде ка отварању ширег контекста. О томе сведочи и запажање Зоране Опачић према којем:

---

<sup>14</sup> У рукописној грађи Ива Андрића ова приповетка насловљена је као *Први страх*.

„Како би читалац био у стању да разуме и оне који му нису сродни по погледима на свет, он треба да чини супротно од идентификације, баш као што и у стварности треба да уђе у интеракцију са људима другачијим од себе – треба да заузме дистанцу у односу на јунака и свет представљен у књижевном делу покуша да посматра из различитих углова” (Опачић 2019: 76).

Пред наставницима књижевности је велики задатак. Они морају имати у виду елементе поетике Ива Андрића, све друштвено-историјске промене које су настале од објављивања приповетке до момента њене интерпретације у настави, поштујући тако и узрасни идентитет ученика којима се обраћају и све оно што чини њихов свет у данашњем тренутку.

Употреба биографских података о аутору и доступне архивске грађе са циљем бољег разумевања друштвено-историјског оквира у коме су приповетке настале прати принцип научности наставе књижевности. Наглашена социјална компонента Андрићевог приповедања омогућава дубље тумачење и осталих његових текстова, али и успоставља интертекстуални дијалог и са другим књижевним делима која се читају и интерпретирају у настави књижевности (*Прва бразда* Милована Глишића, *Десетица* Ивана Цанкара, као и корелације са јунаком Андреасом Самом из приповедака *Дечак и пас* и *Еоалска харфа* Данила Киша и др.). Кроз тему љубави према књигама, маштања о другим световима, као и кроз схватање важности књиге, како у детињству тако и касније у одраслом добу видљива је унутарпредметна повезаност приповетке *Књига* са приповетком *Буре* Исидоре Секулић.

Слој приповетке који се заснива на психолошкој карактеризацији главног јунака омогућава увођење биографских елемената из Андрићевог живота, а пре свега оних који су у вези са његовим школовањем, проблемима са којима се сусретао, а посебно односом према учитељу. Приповетка *Књига* прати историју првог страха и илуструје негативан однос одраслих према деци. На тај начин она се може довести у везу и са Андрићевим искуством током школовања, чиме се уједно и демистификује идеализована слика успеха.

„Када му Алауповић, на почетку школске 1909/10, долази за професора српскохрватског језика, Андрић похађа шести разред, који понавља. Алауповић, у то доба већ познат литерата, биће у прилици да међу првима запази дар свога ученика.” (Караупац 2000: 260)

Управо нови учитељ Алауповић, други Андрићев учитељ, биће супротност дотадашњем искуству и постаће за њега подршка и ауторитет који препознаје његов потенцијал и постаје важан део, не само његовог школовања, него и целокупног живота. Са својим учитељем Андрић ће водити преписку од октобра 1913. године до априла 1939. године, а у августу 1946. године, по

изласку романа *Травничка хроника*, у примерку који му упућује из Сарајева, Андрић му изражава и велику захвалност:

„И ваше кривице има у овим мојим дебелим књигама. Ви сте ме као дечака храбрили да пођем овим путем.” [...] „Ето вам, драги некадашњи први учитељу, читава мала исповест вашег увек оданог ђака и земљака Иве Андрића” (Караупац 2000: 261).

Иако ови фрагменти садржински не кореспондирају са самом приповетком, они указују на могућност другачијих модела понашања одраслих према деци, те отварају простор за дискусију о афирмативном односу учитеља према ученицима. Ова повезница упућује наставнике, као и будуће наставнике књижевности на важност њихове улоге у животима ученика.

Систематичним увођењем Андрићевих дела у наставу књижевности, ученици у старијим разредима основне школе стичу темељно разумевање значајних одлика његовог стваралаштва. Први сусрет остварују кроз есеј *Мостови*, затим кроз приповетке *Аска и вук* и *Јелена, жена које нема*, а на крају и кроз изабране приповетке из поменуте збирке *Деца*.

Локализација приповетке *Књига* подразумева њено смештање у оквир саме збирке *Деца*, али и у шири књижевноисторијски контекст Андрићевог дела. На тај начин ова приповетка добија своје место као сегмент ауторовог стваралаштва који се, у настави књижевности, постепено надограђује и проширује кроз изучавање Андрићевих текстова на нивоу средње школе. Иако није реч о истој тематској равни као у приповеци *Књига*, већ у првом разреду средње школе – према актуелним Плановима наставе и учења – ученици се сусрећу са Андрићевим текстом *О причи и причању*<sup>15</sup>. Овај текст, усмерен на поетику приче и значај речи, отвара простор за везе са савременом домаћом и страном књижевношћу.<sup>16</sup>

Дигитални алати у настави књижевности представљају средства која додатно побуђују пажњу, мотивишу и подстичу ученике, те се она данас све више интегришу у наставни процес. Као пример квалитетног мултимедијалног материјала може се истаћи већ поменути видео-снимак (*Радиовизија*, Јутјуб), који обједињује ауторов глас, анимацију, музику и визуелне елементе. Кратак и садржајан, у потпуности одговара основним принципима наставе:

---

<sup>15</sup> Текст је заправо транскрипт говора И. Андрића у Стокхолму приликом примања Нобелове награде.

<sup>16</sup> Рефлекси његовог стваралаштва омогућавају интертекстуалне везе са текстом Горана Петровића *Прича о причању* који се налази у листи Изборних садржаја за први разред средње школе.

економичности – јер у кратком времену нуди богат садржај, примерености – јер је прилагођен могућностима и интересовањима ученика, и очигледности – јер непознато приближава путем блиског и познатог.

Потреба за додатним наставним средствима условила је креирање све више различитих електронских база од којих је најзначајнија управо дигитална *Задужбина Иве Андрића*.<sup>17</sup> Осим фотографија, критичких осврта и линкова ка електронским издањима Андрићевих дела, на сајту ове базе налази се и оригинални снимак са доделе Нобелове награде, који својим трајањем од око једне минуте у потпуности одговара потребама наставе књижевности.

Можда најмоћнији дигитални алат савременог света у претходних неколико година јесте дигитална интелигенција. Брз развој вештачке интелигенције, а посебно њених језичких модела, значајно су утицали на наставни процес.<sup>18</sup> У контексту интерпретације Андрићевих дела појављују се различити модели који имитирају Андрићев начин писања, а који могу да омогуће ученицима да тестирају своје знање, поставе питања, истражују ликове, мотиве и тематску структуру дела на интерактиван начин. Уколико се правилно користи овај алат, он може постати моћно средство које подстиче критичко размишљање и активну читалачку позицију, те наставницима може послужити и као средство за продубљивање анализе текста у учioniци и ван ње.

### 3. ЗАКЉУЧАК

Приповетке Ива Андрића из збирке *Деца* упућују одрасле читаоце ка сазнајном путу постојања болних момената детињства, говоре о деčјим потребама, скривеним и болним емоцијама. Андрићев наратив открива универзалне аспекте одрастања које превазилазе друштвене и историјске епохе. Ова збирка приповедака, иако написана у прошлом веку, кореспондира са свим актуелним постулатима психологије развоја детета. У корпусу изабраних приповедака (*Деца*, *Панорама*, *Књига*), који делује врло пријемчиво, у светлу савременог образовања и васпитања, посебно се издваја приповетка *Књига*, при чијој се интерпретацији у актуелној настави књижевности сада отварају нека нова проблемска места која захтевају

<sup>17</sup> <https://www.ivoandric.org.rs/>

<sup>18</sup> Министарство просвете, науке и технолошког развоја, као и Завод за унапређивање образовања и васпитања, у претходних неколико година су објавили серију текстова и приручника за наставнике и родитеље о вештачкој интелигенцији и њеној правилној употреби у образовању. Сва литература доступна је у електронској верзији на њиховим веб-страницама.

другачије приступе. У том контексту издвајају се проблемска места која је могуће превазићи. Не сме се, међутим, пренебрегнути чињеница да постоје разилажења у посматрању некадашње и садашње слике детињства. Коришћење доступне биографске грађе треба да омогући боље разумевање друштвено-историјског оквира у ком је приповетка настала, те и да дефинише некадашњу позицију и значај књиге за јунака приповетке, као и да даље укаже на тачке повезивања и разилажења са стварношћу садашњег тренутка у ком ученици живе и уче.

Савремени методички приступ у настави књижевности подразумева и укључивање квалитетних дигиталних ресурса који треба да унапреде процес интерпретације приповетке *Књига* – мотивишу ученике кроз интерактивне и мултимедијалне материјале, олакшају разумевање важних сегмената текста и подстакну критичко разумевање и емпатију код ученика. Психолошка димензија приповетке указује на проблеме у одрастању који се препознају и данас и којима треба посветити велику пажњу. У том контексту, биографски елементи из живота самог аутора могу бити од великог значаја за разумевање позиције и важности афирмативног односа одраслих, а посебно учитеља/наставника у животу детета.

Приповетка *Књига* И. Андрића се својим тематско-мотивским и психолошким слојевима позиционира као важан сегмент ауторовог литерарног опуса, којим се у савременој настави књижевности отварају бројне могућности новог методичког приступа. Зато је важно да јој се у настави приђе промишљено и поступно, јер такав приступ води ка дубљем разумевању текста и постепеном увођењу ученика у Андрићеву поетику. Кроз систематичан и темељан рад ученици препознају значајне мотиве и стичу сазнања о одликама Андрићевог стваралаштва која ће даље током школовања надограђивати и повезивати са делима другачије садржине и тематике.

## ЛИТЕРАТУРА

- Ван Генеп, А. (2005). *Обреди прелаза. Систематско изучавање ритуала*. Београд: СКЗ. [Van Genep, A. (2005). *Obredi prelaza. Sistematsko izučavanje rituala*. Beograd: SKZ.]
- Вукићевић, Д. (2014). Дух традиције у Травничкој хроници, у *Андрићева хроника*, ур. Б. Тошовић. (Грац–Београд: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität; Graz: Београдска књига: 585–604. [Vukićević, D. (2014). Duh tradicije u Travničkoj hronici, u *Andrićeva hronika*, ur. B.



- Tošović. (Grac–Beograd: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität; Graz: Beogradska knjiga): 585–604.]
- Задужбина Иве Андрића. Приступљено 10. 8. 2025. URL: <<https://www.ivoandric.org.rs/>>. [Zadužbina Ive Andrića. Pristupljeno 10. 8. 2025. URL <<https://www.ivoandric.org.rs/>>.]
- Зупанц, Г. (2017). *Радиовизија: Говори Иво Андрић*. Приступљено 1. 7. 2025. URL: <<https://www.youtube.com/watch?v=Y0OBTRv71iA>>. [Zupanc, G. (2017). *Radiovizija: Govori Ivo Andrić*. Pristupljeno 1. 7. 2025. URL: <<https://www.youtube.com/watch?v=Y0OBTRv71iA>>.]
- Караупац, М. (прир.). (2000). *Иво Андрић, Писма: (1912–1973): приватна пошта*. Нови Сад: Матица српска. [Karaupas, M. (prir.). (2000). *Ivo Andrić, Pisma: (1912–1973): privatna pošta*. Novi Sad: Matica srpska.]
- Колаковић, М. (2015). Књижевно дело Иве Андрића у читанкама између два рата: 1918–1945. *Detinjstvo: časopis o književnosti za decu* 41 (1): 91–97. [Kolaković, M. (2015). Književno delo Ive Andrića u čitankama između dva rata: 1918–1945. *Detinjstvo: časopis o književnosti za decu* 41 (1): 91–97.]
- Ломпар, М. (2008). *О завршетку романа*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије. [Lompar, M. (2008). *O završetku romana*. Beograd: Društvo za srpski jezik i književnost Srbije.]
- Љуштановић, Ј. (2012). Конструкт детињства и форме приповедања у *Деци* Иве Андрића, у *Иво Андрић у српској и европској књижевности – Научни састанак слависта у Вукове дане* 41 (2): 875–885. [Ljuštanović, J. (2012). Konstrukt detinjstva i forme pripovedanja u *Deci* Ive Andrića, u *Ivo Andrić u srpskoj i evropskoj književnosti – Naučni sastanak slavista u Vukove dane* 41 (2): 875–885.]
- Николић, Н. (2012). Приповетка Деца Иво Андрић, у *Приручник за учење о Холокаусту* (Нови Сад: Платонеум, Београд: Савез јеврејских општина Србије): 212–228. [Nikolić, N. (2012). Pripovetka Deca Ivo Andrić, u *Priručnik za učenje o Holokaustu* (Novi Sad : Platoneum ; Beograd: Savez jevrejskih opština Srbije): 212–228.]
- Огњановић, Д. (1978). Загонетка детињства Ива Андрића, у Огњановић, Д. *Ствараоци и деца: огледи и студије из јужнословенске књижевности* (Београд: Нова књига): 163–200. [Ognjanović, D. (1978). Zagonetka detinjstva Iva Andrića, u Ognjanović, D. *Stvaraoci i deca: ogledi i studije iz južnoslovenske književnosti* (Beograd: Nova knjiga): 163–200.]

- Опачић, З. (2019). *(Пре)обликовање детињства*. Београд: Учитељски факултет. [Орачић, З. (2019). *(Pre)oblikovanje detinjstva*. Beograd: Učiteljski fakultet.]
- ПНУ I – Програм наставе и учења за први разред гимназије. Приступљено 1. 7. 2025. URL: <<https://zuov.gov.rs/wp-content/uploads/2020/08/pravilnik-gimnazija.pdf>>. [PNU I – Program nastave i učenja za prvi razred gimnazije. Pristupljeno 1. 7. 2025. URL: <<https://zuov.gov.rs/wp-content/uploads/2020/08/pravilnik-gimnazija.pdf>>.]
- ПНУ V и VI – Програм наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања. Приступљено 1. 7. 2025. URL: <<https://pravno-informacioni-sistem.rs/viewAct/81d05ee0-52de-41ce-bebc-4508a8eb5987>>. [PNU V i VI – Program nastave i učenja za peti i šesti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja. Pristupljeno 1. 7. 2025. URL: <<https://pravno-informacioni-sistem.rs/viewAct/81d05ee0-52de-41ce-bebc-4508a8eb5987>>.]
- ПНУ VII – Програм наставе и учења за седми разред основног образовања и васпитања. Приступљено 1. 7. 2025. URL: <<https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/pg/ministarstva/pravilnik/2019/5/4/reg>>. [PNU VII – Program nastave i učenja za sedmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja. Pristupljeno 1. 7. 2025. <<https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/pg/ministarstva/pravilnik/2019/5/4/reg>>]
- ПНУ VIII – Програм наставе и учења за осми разред основног образовања и васпитања. Приступљено 1. 7. 2025. URL: <<https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/pg/ministarstva/pravilnik/2019/11/2/reg>>. [PNU VIII – program nastave i učenja za osmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja. Pristupljeno 1. 7. 2025. URL: <<https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/pg/ministarstva/pravilnik/2019/11/2/reg>>]
- Радуновић Столић, Д. (2023). Тематизација вршњачког насиља у Андрићевој приповеци *Деца* и у роману *Аги и Ема* Игора Коларова. *Годишњак Института за деčју књижевност* 3 (3): 80–94. [Radunović Stolić, D. (2023). Tematizacija vršnjačkog nasilja u Andrićevoj pripovesti *Deca* i u romanu *Agi i Ema* Igora Kolarova. *Godišnjak Instituta za dečju književnost* 3 (3): 80–94.]
- Токин, М. (2012). Рецепција Андрићеве збирке приповедака *Деца* у старијим разредима основне школе, у *Ivo Andrić – književnik i diplomata u sjeni dvaju svjetskih ratova (1925–1941)*, ур. Б. Тошовић (Грац–Београд: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität; Graz: Београдска

- књига): 341–347. [Tokin, M. (2012). Recepcija Andrićeve zbirke pripovedaka DECA u starijim razredima osnovne škole, u *Ivo Andrić – književnik i diplomata u sjeni dvaju svjetskih ratova (1925–1941)*, ur. B. Tošović (Graz–Beograd: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität; Graz: Beogradska knjiga): 341–347.]
- Andrić, I. (1919). *Crveni listovi, Djeca*. Zagreb: Jugoslovenska njiva.
- Andrić, I. (1954). Kako sam ulazio u svet knjige i književnosti. *Oslobođenje* 11(2863): 16.
- Andrić, I. (1963). *Deca*. Zagreb: Mladost.
- Bojanić Ćirković, M. (2022). Strategije čitanja pripovetke Deca Iva Andrića, u *Andrićeva pripovijetka*, ur. Branko Tošović (Graz: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität etc.): 201–219.
- Ilić, P. (1997). *Metodika nastave srpskog jezika i književnosti*. Novi Sad: Prometej.
- Nikolić, A. (2022). Andrićevih 5S (strahovi, slutnje, samoće, snovi i smrt) u noveli Knjiga, u *Andrićeva pripovijetka*, ur. Branko Tošović (Graz: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität etc.): 339–355.
- Vuković, N. (1996). *Uvod u književnost za djecu i omladinu*. Podgorica: Unireks.

Aleksandra S. Mladenović  
University of Novi Sad

#### THE POSSIBILITIES OF A TEACHING APPROACH TO THE SHORT STORY *THE BOOK* BY IVO ANDRIĆ IN THE TEACHING OF LITERATURE

##### *Summary*

The paper analyzed the possibilities of a teaching approach to the short story *The Book* by Ivo Andrić in teaching literature. Considering that the aforementioned short story is interpreted in literature classes within the short story collection *Children*, the research was initially focused on defining the postulates of Andrić's image of childhood, as well as examining the purpose and suitability of the collection for primary school age. What interests Andrić is the image of childhood in modern civil society; one that destabilizes and destroys the idyllic image of childhood and paints a portrait of childhood traumas. Childhood becomes a period that marks and determines the life path of each individual. In current literature teaching, when interpreting the short story *The Book*, its status changes, as well as the emergence of a series of new challenges that largely arise from the disharmony of the present moment and the historical position of the narrator, which leads to the difficulty in identifying students with the work. The paper examines three problem areas: understanding the former position of the book in the child's world, examining the relationship between children and adults, and the localization and correlations of the story *The Book* in the context of the entire teaching of literature. The use of available biographical material should enable a better understanding of the socio-historical framework in which the story was created and also

define the former position and significance of the book for the hero of the story, as well as further indicate points of connection and divergence with the reality of the current moment in which the students find themselves. A modern teaching approach to teaching literature also involves the inclusion of high-quality digital resources that should improve the process of interpreting the story of the *The Book* to motivate students through interactive and multimedia materials, facilitate understanding of important segments of the text, and encourage critical understanding and empathy. The short story *The Book* represents an important segment of the author's work in the context of understanding his poetics.

*Keywords:* *The Book*, *Children*, Ivo Andrić, teaching approach, teaching of literature.

Примљено: 1. 9. 2025.  
Прихваћено: 15. 9. 2025.